مدیریت شهری
شماره ۴۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018
۴۰۹-۴۲۹
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۳/۲۳ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۶/۶/۶

صیانت از جمعیت شهری در برابر تهدیدات دشمن با رویکرد پدافندغیرعامل (مورد مطالعه کلانشهر تهران)

حمیدرضا ارشادمنش* – دانش‌آموخته دکتری مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

چکیده

صیانت از سرمایه‌های انسانی در مدیریت شهری باعث حفظ دارائی‌های مادی یا معنوی انسانی می‌شود و مقاومت و پایداری مردمی در برابر تهدیدات باعث ارتقاء توان ایستادگی، دوام و استحکام مردمی در برابر مخاطرات بوده و استقلال هر جامعه در باور توانمندی‌ها و شناخت توانائی‌ها و در نهایت با اتکاء به خود بوده و دغدغه و مسئله اصلی این تحقیق فقدان یک الگوی مدون علمی بومی می‌باشد. سؤال اصلی تحقیق «صیانت از جمعیت شهری در برابر تهدیدات دشمن با رویکرد پدافندغیرعامل چیست» می‌باشد. نوع این تحقیق کاربردی- توسعه‌ای است. روش انجام این تحقیق از رویکرد آمیخته شامل دو رویکرد کیفی مبتنی بر روش دلفی بعلاوه مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای و رویکرد کمی با تمرکز بر روش توصیفی- پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری را صاحب‌نظران، خبرگان و اعضای هیئت علمی کشوری و لشگری تشکیل دادند. حجم جامعه آماری ۱۵ نفر و از بین آن‌ها براساس فرمول کوکران ۹ نفر انتخاب شده است.

واژگان کلیدی: پدافندغیرعامل، صیانت از جمعیت شهری، تهدیدات دشمن

Protecting the urban population against enemy threats case study: Tehran metropolitan

Abstract

Protecting human capital in urban management will preserve human or spiritual assets, and the resistance and sustainability of people to the threats will enhance the ability to stand, sustain and sustain people s ability to believe in their abilities and ultimately rely on self - reliance. The main question of research is to protect the urban population vs. Enemy threats with the Passive defense approach? It is. The type of research is a useful application. The method of conducting this research from the mixed approach involves the two approaches based on the Delphi method , plus the study of documents and the library and the quantitative approach focusing on the descriptive - survey method . The statistical community consisted of scholars, experts, and members of the country, and members of the country. The volume of statistical community of 15 people is chosen based on the formula kocran.

Keywords: Passive defense, urban population, enemy threats

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۲۶۸۶۶۸۸۰؛ رایانامه: HamidVreza@gmail.com

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

مقدمه

مقام معظم رهبری(مدظله العالی) می‌فرمایند: تهدید را کاملاً جدی بگیرید، یعنی به‌هیچ‌وجه در محاسبات خودتان از تهدید جدی پایین نیایید، منتها تهدید جدی معنایش حتمی نیست، هیچ حتمیتی وجود ندارد. باید تدابیر کارساز در باب پدافند غیرعامل را عملی کنید.[1] امنیت در هر جامعه شهری به وضعیت، استحکام، قدمت و بنیان‌های ساختارهای داخلی آن جامعه منتهی می‌شود. اگر تعریف از منافع و امنیت به تحلیل فردی رهبران برگردد و ساختارهای اجتماعی و اقتصادی ضعیف شده و توان ایجاد مشارکت عمومی و پایداری امنیت را نداشته باشد، آن جامعه دچار مشکلات سوء امنیتی می‌شود (طلایی، ۱۳۸۹، ص ۱). جامعه‌ی ایرانی در افق چشم انداز۱٤۰٤ چنین ویژگی خواهد داشت: امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه-جانبه و پیوستگی مردم و حکومت (سند چشم‌انداز ۱٤۰٤نظام). تدوین راهبرد، کاری بس ارزشمند و درخور توجه و در عین حال بسیار پیچیده و دشوار است. در حال حاضر در کشورهای توسعه یافته کمتر سازمانی را می‌توان یافت که فاقد مدیریت و برنامه‌ریزی راهبردی باشد. در واقع چهار دهۀ پایانی قرن بیستم تاکنون، مراحل رشد و بلوغ مدیریت راهبردی به دلیل افزایش سازمان‌ها، بزرگ‌شدن مؤسسات، افزایش تعداد رقبا، ضرورت فعالیت در بازارهای بین‌المللی، پیچیده شدن روابط، تغییرات مداوم محیط، فناوری گسترده، استفاده از تجهیزات سبک و سنگین خودکار، حرکت سازمان‌ها در زمان‌های آینده و توجه به برنامه‌های جامع و بلندمدت است. به واسطۀ اهمیت موضوع، برخی از نظریه‌پردازان معتقدند که مفهوم مدیریت راهبردی به سمتی می‌رود تا با ارائۀ جهت‌گیری به حجم متنوعی از ادبیات این حوزه، تحولی را موجب شود. در کشور عزیزمان ایران نیز در طول سال‌های اخیر توجه خاصی به تدوین سند راهبردی بر مبنای تهدیدات و چالش‌های محیطی صورت گرفته است. مدیریت راهبردی (تدوین راهبرد، برنامه اجرایی و نظارت و کنترل) اولین گام موثر وکارآمد در راستای اثربخشی و کارآیی سازمان محسوب می‌گردد. ارائه روش، الگو و ابزارهای ساده و قابل استفاده در جهت پیاده سازی مدیریت راهبردی در سازمان‌ها امری ضروری است. هدف از تدوین سند راهبردی پدافند غیرعامل در صیانت از جمعیت شهری در برابر تهدیدات، تعیین اقدامات راهبردی و اولویت‌بندی آنها به منظور هدایت و پیاده‌سازی زیرساخت‌های لازم برای ارائه خدمات پدافند غیرعامل موضوع جمعیت شهری در سطح کشور است. منظور از تهیه این مقاله عبارتست از:

۱. تبیین اقدامات راهبردی و جهت‌گیری کلان پدافند غیرعامل در صیانت از جمعیت شهری در برابر تهدیدات.
۲. سازماندهی و اجرای اقدامات راهبردی پدافند غیرعامل در صیانت از جمعیت شهری در برابر تهدیدات.
۳. مبنایی برای ارزیابی و کنترل اقدامات راهبردی پدافند غیرعامل در صیانت از جمعیت شهری در برابر تهدیدات.

قلمرو این مقاله پدافند غیرعامل در جمعیت شهری می باشد. لذا می‌تواند به عنوان سند راهبردی پدافند غیرعامل در صیانت از جمعیت شهری در برابر تهدیدات در تدوین برنامه‌های کلان و جامع در این حوزه مورد استفاده قرار گیرد که ذی‌نفعان آن عبارت است از:

۱. آحاد مردم شریف ایران
۲. مدیران و کارکنان مدیریت شهری کشور
۳. مراکز پدافند غیرعامل کشور
٤. نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران
۵. وزارتخانه‌ها و نهادهای انقلابی دولت جمهوری اسلامی ایران

مبانی نظری

الف- پیشینه تحقیق

اگرچه موضوعاتی که به‌صورت مستقیم به موضوع این تحقیق پرداخته باشند یافت نشد، ولی از بین حداقل ۱۵پروژه تحقیقاتی مشتمل بر مقالات علمی- پژوهشی، رساله‌های دکترا، مقالات همایش‌های علمی- پژوهشی، پیشینه‌های زیر که نزدیک به موضوع تحقیق می‌باشند آورده شده‌اند.

۱. بیانات در دیدار با جمعی از مسئولین نظام، ۱۳۹٤/۸/٤

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

۱. عنوان پروژه علمی- پژوهشی مفاهیم پدافند غیرعامل در مدیریت شهری با تمرکز بر شهر تهران، محققین دکتر محمدرضا فرزاد بهتاش، مهندس محمدتقی آقابابایی در مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران .دانش شهر: شماره ۳۷- زمستان ۱۳۹۰. سؤال تحقیق ماهیت تهاجم‌های آینده و وظایف مدیریت شهری چیست؟ روش اجرای تحقیق تالیفی و تحلیلی و نتایج تحقیق عبارتست از: در ایران با توجه به سیر پیشرفت تهاجم‌ها و استفاده دشمن از راهبردهای جنگ نرم و فناوری‌های نوین و هوشمند و همچنین مورد هدف قرار گرفتن زیرساخت‌ها، به نظر می‌رسد که توسعه اقدامات پدافند غیرعامل می‌تواند در کاهش آسیب‌پذیری‌های کشور در زمان تهاجم بسیار مؤثر باشد و تشکیل شورای هماهنگی پدافند غیرعامل تهران به ریاست وزیر کشور و با ترکیب شهردار تهران به‌عنوان دبیر لازم بوده است.

۲. عنوان پروژه تحولات سیستم امنیتی در سیرالئون[2] محقق حسن خارامو کنده، چاپ دانشگاه بیرمینقام[3] هدف تحقیق، تحول بخش امنیتی(SSR) در بازه زمانی و در پایان جنگ سیرالئون و نتیجه تحقیق نقش سازمان‌های غیرنظامی جامعه در فرآیند نشان دهنده اهمیت مشارکت آنان در تحول بخش نظامی است. اگر اصول مالکیت‌های محلی مبنا قرارگیرد یک نگرش «انجام کار با آنان[4] » در بخش مشاوران موثرترین روش در ایجاد و دستیابی به توسعه پایدار در یک کشور جنگ زده مانند سیرالئون می‌باشد (helmoh kondeh, 2007).

ب- مفهوم شناسی

مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۹ سیاست‌های کلی نظام در امور «پدافند غیرعامل» را ابلاغ فرمودند که بر اساس بند اول این سیاست‌ها، «پدافند غیرعامل عبارت است از مجموعه اقدامات غیرمسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌گردد» (سیاست‌های کلی ابلاغی نظام، ۱۳۸۹). دفاع، تدابیری است که برای مقاومت در مقابل حملات سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی، روانی ویا فناوری دشمن یا دشمنان اتخاذ می‌شود (نوروزی، ۱۳۸۵، ۲۸۹).

- دفاع/ پدافند: واژه «دفع» در اصطلاح فقه اسلام، تکلیفی است برای پیش‌گیری از آسیب‌هایی که اساس اسلام را تهدید می‌کند و یا جان و مال و آبروی انسان را هدف قرار می‌دهد (امام خمینی، ۱۳۷۸، ص ٤٨٥). دهخدا دفاع را به دو صورت تعریف نموده است: دور کردن از کسی، دور کردن، دفع کردن از کسی، همدیگر را راندن، مزاحم کسی شدن و حمایت کردن کسی را از، دفع شر، از دستبرد دشمن (انسان و حیوان) حفظ کردن، بازداشتن و پس زدن تعریف نموده (دهخدا، ۱۳۷۳، ص ۹٦۲۳). برخی منابع لاتین نیز وجود تمایز میان دو واژه دفاع و پدافند را در کاربرد نشان می دهند در ادبیات آمریکایی پدافند در قالب مفهومی آمادگی در شرایط اضطرار به کار رفته است (Alexander, 2002: 209).

دفاع غیرعامل همه جانبه: اگر در داخل ممالک اسلامی نقشه‌هایی از طرف اجانب کشیده شده باشدکه خوف آن باشد که تسلط بر ممالک اسلامی پیدا کنند، واجب است بر مسلمانان که با هر وسیله‌ای که ممکن است، نقشه آنها را به هم بزنند، و جلوگیری از توسعه نفوذ آنها کنند (امام خمینی، ۱۳۹۰، ص ٤٥٧.)

بازدارندگی: عبارت است از متقاعد ساختن حریف نسبت به این‌که هزینه‌ها و خطرات ناشی از خط‌مشی اتخاذی او، از منافعی که عایدش می‌شود بیشتر است (فریدمن، ۳۸۵، ص ۱۵۳).

آسیب: آن دسته ازنقاط ضعف درمحیط داخلی که موردتهدید وتهاجم خارجی قرارگیرد.

تهدیدات نرم: دشمن نفوذ دادن فرهنگ خود، با فشار اقتصادی خود، با انواع و اقسام تلاشهای سیاسی خود، با گستره‌ی عظیم تبلیغات خود، و با عوامل خائنی که در اختیارش هستند، درصدد تکان

2. Formulating sierra leone›swhite paper
3. Al.hassan kharamoh kondeh. Edited by dr paul Jackson , university of Birmingham
4. do-it-with-them

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

دادن فضای جمهوری اسلامی است تا آن را به تبعیّت بکشانند. این آن بخش فعّال اجتماعی این جهاد کبیر است. این جهاد کبیر ابعادی دارد: جَاهِدهُم بِه جِهادًا کَبیرًا[1]

در حوزه اجتماعی - فرهنگی تهدیدهای نرم دشمن در صدد کاهش احساس تعلق مردم به نظام، کم اثر کردن مولفه های دینی و ملی تشکیل دهنده هویت ملی، برجسته کردن مسائل قومی، نژادی و مذهبی، کاهش اعتماد مردم به نظام، ایجاد شکاف بین مردم و مسوولان، بی اعتماد کردن مردم به رسانه های خودی و تعمیق شکاف های نسلی و نشان دادن و بزرگنمایی تبعیض بین قومیت ها و مذاهب است (کرمی و شهلایی،۱۳۹۱، صص ۹۵-۶۱).

ارتقای پایداری ملی: یعنی بسیج منابع ملی و هم افزایی آنها، مردمی کردن دفاع و حفظ حضور آنان در صحنه افزایش آستانه تحمل ملی، افزایش توان بخش‌های خدمات در شرایط اضطرار و تنظیم برنامه‌های صرفه-جویی و مصرف داخلی، بر اساس اقتصاد مقاومتی (عباس‌زاده، ۱۳۹٤، ص ۲٦).

تهدیدات اجتماعی شهری: تهدیدات دشمن که بصورت جنگ نرم با استفاده از سلاحهای رسانه‌ای و غیرنظامی به دنبال استحاله از درون یک نظام برمی‌آیند. (شهردار و حسینی، ۱۳۹۳، صص ۹-۱۰).

شهر: در کشور ایران طبق تقسیمات کشوری، انواع شهرهای کشورمان از نظر عملکرد و اندازه به این صورت طبقه‌بندی شده‌اند: بازار شهر؛ ۱۰-۳ هزار نفر جمعیت. روستا- شهر؛ ۲۵-۱۰ هزار نفر. شهر کوچک؛ ۵۰-۲۵ هزار نفر. شهر متوسط کوچک؛ ۱۰۰-۵۰ هزار نفر. شهر متوسط؛ ۲۵۰-۱۰۰ هزار نفر. شهر بزرگ میانی؛ ۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر. شهر بزرگ؛ ۱۰۰۰-۵۰۰ ؛ هزار نفر. کلان‌شهر (متروپل)؛ ۲/۵ - ۱ میلیون نفر. کلان-شهر(متروپل ملی)؛ ۲/۵ میلیون نفرجمعیت و بیشتر.(گروه مطالعاتی دوره اول داعا، ص ۲٦۱).

شهر تهران: تهران از جهت تولید ناخالص داخلی رتبه پنجاه و ششم و با لحاظ کردن جمعیّت منطقه شهری، رتبه بیست و نهم را در بین شهرهای دنیا دارد. مردم تهران ۳۳٪ از مالیات کشور را پرداخت می‌کنندتهران قدیم از چهار محله تشکیل شده بود به نام‌های سنگلج، اودلاجان (عودلاجان)، بازار و چاله‌میدان. در زمان ناصرالدین‌شاه قاجار چندین محله تازه در تهران ساخته شد به نام‌های ارگ، چاله حصار، خانی‌آباد، قنات‌آباد، پاچنار، پامنار، گار ماشین، گود زنبورک‌خانه، صابون‌پزخانه، گود عرب‌ها و دروازه قزوین.تهران در هزار سال اخیر شاهد چهار زمین‌لرزه بزرگ بوده‌است. تهران آخرین زلزله شدید خود را در سال ۱۸۳۰ میلادی، شاهد بوده‌است. تهران از لحاظ موقعیت زمین‌شناختی بر روی گُسل‌های فعالی قرار گرفته که باعث رانش زمین و زمین‌لرزه می‌شوند. از میان بسیاری از گسل‌های فعال تهران، احتمال فعال‌شدن سه گسل به نام‌های، «گسل مشا، گسل شمال تهران و گسل جنوب ری» بیش از بقیه وجود دارد. بسیاری از ساختمان‌ها و آپارتمان‌های تهران کیفیت ساخت‌وساز پائینی دارند و از این روی به گفته بسیاری از کارشناسان، در صورت وقوع بحران یاتهاجمات نظامی، بسیارپرتلفات است شهر تهران، به طور پیوسته در معرض خطر سیل قرار دارد. از دلایل اصلی این موضوع، می‌توان اختلاف ارتفاع زیاد، شرایط اقلیمی خاص، وجود رودخانه‌های فراوان مانند رود کرج، رود دربند، رود چیتگر و مسیل‌های متعدد و قرارگرفتن شهر تهران در پای کوه را نام برد. همچنین در شهر تهران، ۱۲ حوزه آبریز بالادست مسلط بر آب و ١٤ کیلومتر نوار مولد سیل از دارآباد تا غرب دره فرحزادوجوددارد.زیرساخت‌های میان‌شهری: دو فرودگاه بین‌المللی مهرآباد و امام خمینی، چهار پایانه مسافربری شرق، غرب، میدان آرژانتین و جنوب، تهران حجم بالایی از ترافیک خطوط راه‌آهن کشور را به خود اختصاص داده‌است. خطوط راه‌آهن تهران- اروپا هم بسیار فعّال است.سهم اتوبوسرانی از حمل‌ونقل همگانی شهر تهران با ٦۰۵۰ اتوبوس و سامانه اتوبوس تندرو تهران و اتوبوسرانی برقی تنها ۱۷درصد است که در افق سال ١٤۰٤، باید به ۲۵ درصد و ۱۱۰۰۰ دستگاه (با توجه به افزایش جمعیت) برسد. ۱۵۲ کیلومتر متروی تهران در پنج خط اصلی و سه خط در حال احداث که یکی بین‌شهری ست. باید در افق ١٤۰٤ باید به ۸ خط به طول ۲۵۰ کیلومتر برسد.احداث گذرگاه‌ها و بزرگراه‌های کمربندی تازه‌ساز در سال‌های اخیر رشدی چشمگیر داشته. وجود ۱۸۰ پل که مهم‌ترین آن‌ها سواره‌رو بوده و ٦۰ پل در حال ساخت. از این ۱۸۰ پل ۱۱۰ پل نیاز به بازسازی و مقاوم‌سازی دارند. تهران دارای یک شبکه وسیع و پیچیده جاده‌ای و خیابانی است، این شهر از آنجا که سال‌هاست با مشکل ترافیک مواجه‌است لذا

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

مدیران این شهر در طول سالهای گذشته به ویژه پس از انقلاب اسلامی ایران مجبور به طراحی و ساختن بزرگراه‌های مختلف شده‌اند تا بتوانند معضل ترافیک را حل نمایند.تهران کلانشهری با جمعیت در شب ۸/۷ میلیون نفر و جمعیت روز ۱۲ میلیون نفر و وسعت حدود ۷۰۰ کیلومتر مربع است (ویکی‌ویدیا، دانش‌نامه آزاد، ۱۳۹٦).

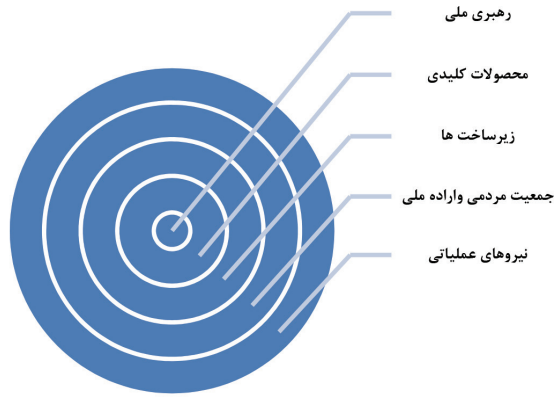
صیانت از مردم: مطابق تئوری سرمایه انسانی در اقتصاد، جمعیت و مردم یک کشور ازهمه سرزمین‌ها، کارخانه‌ها و دیگر تاسیسات در تصرف کشور با ارزش‌تر می‌باشند. مردم یک کشور را بعد از خرابی و ویران بازسازی و آباد می‌کنند لذا حفاظت از مردم یک کشور برای امنیت اقتصادی آن کشور اهمیت فراوانی دارد. کاهش وحشت و تردید در مردم از طریق دفاع غیر نظامی کیفیت زندگی مردم را بالا برده و مزایای اقتصادی زیادی دارد (بیگی،۱۳۷۳، ص ٢٤).

زیرساخت‌های حیاتی و منابع کلیدی: به‌منزله اهدافی هستند که تجاوز به هر یک از آن‌ها می‌تواند منجر به ایجاد یک وضعیت بحرانی، مرگ ناگهانی مردم و عواقب وخیمی همچون کاهش ایمنی و سلامت جامعه گردد (Bosh,w ,2003).

نظریه انهدام مراکز ثقل: صاحب نظران سیاسی ونظامی آمریکا، پس از تحمل شکست تاریخی خود در جنگ ویتنام (۱۹۷۳– ۱۹٦٤) مطالعات وتحقیقات قابل توجه مستمری را در جهت بررسی شکست خود در جنگ یاد شده و دستیابی به استراتژی و شیوه‌های موثرتر جنگ‌های هوایی نمودند. مشاور نظامی امنیت ملی آمریکا، سرهنگ هوایی جان واردن دردهم اگوست ۱۹۹۱ نظریه خود را که به تئوری پنج حلقه «واردن» مشهور می–باشد مطابق (شکل ۱)، به پنتاگون ارایه نمود که مورد قبول واقع گردید. (عرب و ستاره، ۱۳۹۲، ص ۷). نظریه واردن تا حد زیادی از تفکرات کلازوویتس، تحت عنوان «راهبرد مراکز ثقل» نشأت گرفته است. کلازوویتس بر این باور بود که اولین و شاید مهمترین وظیفه در طرح ریزی جنگ، شناسایی مراکز ثقل دشمن می‌باشد و چنانچه در انتخاب هدف، اشتباه و خطا رخ دهد، هزینه‌های بسیاری ایجاد و فرصت‌های فراوانی از دست خواهد رفت (گروه بررسی‌های راهبردی معاونت پژوهش و تولید علم، ۱۳۸۷، ص ۷). در این تعریف، مراکز ثقل، مراکزی هستند که در مجموع محور منشأ تمامی حرکات، فعالیت‌ها و قدرت کشور رقیب می‌باشند. در نظریه مذکور، مراکز ثقل یک کشور به صورت سیستمی همانند اعضاء یک بدن قلمداد شده و درصورت انهدام در هر تهاجم، فلج گردیده وقادر به فعالیت وحیات نخواهدبود. این مدل درجنگ اول خلیج فارس، مناقشه کوزوو وجنگ اخیر علیه عراق به کارگرفته شده است.

جنگ ۱۹۹۱ خلیج فارس موسوم به طوفان صحرا را باید به عنوان نقطه آغاز جنگ های نسل ششم تلقی نمود. سرهنگ واردن آمریکایی، دشمن را به عنوان یک سیستم یا ارگان پنداشته و براین اساس آن را مشتمل بر پنج حلقه ارگانیک می داند. حلقه‌های واردن بنابر اهمیت از درون به بیرون گسترش یافته اند به گونه ای که مهم ترین حلقه، درونی ترین حلقه است که تحت حفاظت شدید حلقه های بیرونی قراردارد. (عرب وستاره، ۱۳۹۲، ص ۷).

در این راستا، آمریکا بسترهای لازم را برای شناسایی کلیه‌ی نقاط و مراکز حیاتی و حساس کشورهای رقیب تدارک دیده و انجام عملیات روانی و جنگ نرم بر طبق حلقه‌ی چهارم مدل واردن را در جهت تخریب روحیه و همبستگی ملی و وفاداری مردم ، ایجاد شکاف بین نظام سیاسی و گرایش ها و ارزش‌های جامعه و برهم زدن وحدت ملی را در برنامه‌های کاری خود قرار داده است (دیوسالار، ۱۳۸٦، ص ۹).

شکل ۱. مدل پنج حلقه‌ای واردن؛ ماخذ: نگارنده.

نظرمقام معظم رهبری درمورد تهدید این است که: تهدیدهایی که متوجه آیندهی درخشان ماست، دو نوع است: تهدیدهای خارجی، تهدیدهای داخلی اگر از داخل، این ملت دشمن نداشته باشد، عامل نفوذی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

نداشته باشدو دوچهرگان درمسائل کشورتخریب نکنند، دشمن خارجی نمی‌تواند کار زیادی انجام دهد. بعضی از تهدیدها از درون خود ما و در میان نفس خود ماست هر چیزی که به سلامت و ایمان و عزم و نشاط لطمه بزند و کار و کوشش و تحصیل جوانان را معوق بگذارد، تهدید است. ولنگاری تهدید است، بی‌بندوباری تهدید است، مواد مخدر تهدید است، بی‌اهمیتی به علم و درس و کار تهدید است، سرگرم شدن به مناقشات اجتماعی بیهوده تهدید است، درگیریهای داخلی تهدید است، بی‌اعتمادی به نظام و مسؤولان تهدید است، البته غفلت مسؤولان هم تهدید است، برنامهریزی دشمن بیرونی هم تهدید است. یک ملت بیدار، یک ملت آگاه، یک ملت زنده، یک ملت جوان، یک ملت انقلابی مثل ملت ما، باید همهی این تهدیدها را از سر راه خود بردارد[۵].

اهداف تهدیدهای شهری (سخت- نیمه سخت و نرم): بر اساس اهداف در سه گروه تهدیدهای نرم، نیمه سخت و سخت طبقه‌بندی می‌شوند. هر یک از این سه گروه مشتمل بر سطوح جزیی تری از تهدید هستند که در نوع تهدیدهای نرم در حوزه شهری امروزه با توجه به رشد فکری و آگاهی عمومی ملت‌های جهان، نفوذ و سلطه و به‌دست آوردن مستعمرات از راه لشکرکشی‌های نظامی، به آسانی امکان‌پذیر نیست و در صورت اجرا هزینه‌های زیادی را بر مهاجمان تحمیل می‌کند؛ به همین سبب، بیش از یک قرن است که استعمارگران روش نفوذ در کشورها را تغییر داده‌اند. آنها معمولاً اجرای مقاصد خود را با عناوین تبلیغ مذهبی، رواج تکنولوژی، ترویج زبان، انجمن‌های خیریه، ترویج بهداشت، سوادآموزی، به عبارت دیگر، به نام سیاست‌های فرهنگی و فرهنگ‌پذیری انجام می‌دهند. هرچند نمی‌توان آن عناوین را از نظر نوع‌دوستی و انسانیت موردتردید قرار داد، ولی تاریخچه‌ی روابط و خدمات مزبورنشان داده است که آن برنامه‌ریزی‌ها، در جهت رشد و بالندگی فرهنگ این کشورها نبوده بلکه زمینه‌ی اسارت کامل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی‌شان را فراهم ساخته است.موضوع اصلی تهدیدات اجتماعی را «هویت» تشکیل می‌دهد که با عناصری چون زبان، فرهنگ و .... شناسانده می‌شود. با این حال به دلیل اهمیت فزاینده «هویت اجتماعی» در معادلات امنیتی طی سال‌های پایانی قرن بیستم، شاهد تولید دو دسته از متون امنیتی می‌باشیم که هر یک به روایتی از «تهدید اجتماعی» تاکید دارند(اسکندری، ۱۳۹٤، ص ۱۰۷). از آن زمان که جنگ به عنوان یک پدیده مورد مطالعه قرار گرفت، جنگ روانی نیز به عنوان ابزاری در خدمت جنگ بوده و بدان توجه شده‌است. در تعریف جنگ روانی گفته شده: «استفاده طراحی شده از تبلیغات و ابزارهای مربوط به آن، برای نفوذ در خصوصیات فکری دشمن، باتوسل به شیوه‌هایی که موجب پیشرفت مقاصد امنیت ملی شود». فناوری‌های ارتباطی ـ اطلاعاتی جدید، مفهوم و شیوه‌های عملیات روانی را متحول، آن را وارد مرحله جدیدی کرد که به جنگ اطلاعاتی یا جنگ رسانه‌ای موسوم شده است. ایجاد آشوب، رعب و وحشت، تولید و اشاعه شایعه، خدعه وفریب، ایجاد شک و توهم، دادن وعده، تحریک، دامن زدن به اختلافات قومی، مذهبی و ... از روش های عملیات روانی می باشند.مانند: جنگ روانی و ایجاد اختلافات و درگیری های داخلی (قومی، دینی)، آشوب در شهرها و مراکز زیست و فعالیت (مانند توطئه های احزاب وابسته دموکرات در نقده،خلق مسلمان در تبریز، خلق ترکمن در گنبد، خلق عرب در اهواز درسال های ۱۳۵۷-۱۳۵۸).

جمع‌بندی اهداف مورد نظر از تهدیدات مزبور عبارتند از: ایجاد فشار بر دولتمردان و مسئولان (مانند فشار درپذیرش قطعنامه صلح۵۹۸ به ایران)، برهم زدن نظم اجتماعی،ایجاد از هم گسیختگی در مردم و مجبور نمودن آنها به مهاجرت از شهرها (مانند خلیه سلیمانیه عراق واکثر شهرهای مرزی ایران توسط رژیم بعثی وتخلیه بخشی از جمعیت نقده توسط گروههای ضد انقلاب وابسته)، ایجاد نارضایتی درمردم وجامعه، نگران ساختن رزمندگان جبهه ها نسبت به اوضاع شهرها و روستاهای زادگاه شان و خانواده های شان(مانندبمباران مدرسه دخترانه شهرمیانه آذربایجان و بشهادت رساندن فرزندان رزمندگان لشکر عاشورا که در عملیات جبهه های جنوب کشورموفق شده بودند)، از بین بردن مقاومت عقبه های شهری و پشتیبانی شهروندان از نیروهای نظامی، جابه جایی ومهاجرت جمعیت ها که تاثیرات سوء اجتماعی مثل فقر، بزه کاری، بیکاری رابه دنبال دارد.

آثار تهاجم نظامی دشمن به شهرها: درپی تهاجم دشمن، عواقب و آثاری که ممکن است درشهروندان ایجاد شوند عبارتند از:

- تخریب مراکز اصلی خدمات رسانی مردمی مانند شهرداری هاو زخمی وکشته شدن مردم
- گسترش ناامنی و افزایش فعالیت اشرار در هجوم به

۵. مقام معظم رهبری(مدظله العالی)، بیانات، ۱۳۷۹/۲/۱

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

بانک ها، فروشگاه ها و منازل مردم و...
- عدم کنترل جمعیت و هجوم مردم به خروجی های شهرو مراکز ارائه خدمات
- قطع ارسال مواد غذایی، دارو، خون وتجهیزات پزشکی مردم وگسترش بیماری های واگیردارمردمی وعدم دسترسی مردم به خدمات بهداشتی درمانی اولیه درمراکز خصوصی ودولتی –از کارانداختن سامانه های حمل ونقل عمومی درون وبرون شهری: اتوبوس، مترو، راه آهن برون شهری، هواپیما
- قطع آب و آلودگی آب آشامیدنی وقطع برق و قطع گاز وانواع دیگر سوخت مایحتاج مردم
- صدمات زیربنایی به مراکز و اماکن مردمی شهری منجربه عدم تخلیه زباله ها ونخاله های شهری مردم، گسترش حیوانات موذی درشهر و درنتیجه اختلالات بهداشت محیط شهر
- تهاجم دشمن به اماکن مقدسه باهدف ایجاد تهییج و آشوب اجتماعی در منطقه
- قطع فعالیت رسانه ملی و رسانه های مکتوب که مانع اطلاع رسانی شفاف به مردم شده و درنتیجه جهت ایجاد زمینه جدی برای گسترش شایعات گردد.
- انجام عملیات روانی، ایجاد وحشت، درگیری های قومی ومذهبی و دیگر اشکال آشوب های اجتماعی، رسانه ها وایادی داخلی، گسترش افسردگی، دل سردی و اختلالات روحی وروانی مردم

باید دانست که عموما شهرها به عنوان اولویت اهداف دشمنان در هنگام جنگ و افزایش نسبت تلفات غیرنظامیان در حمله به شهرها در جنگ های اخیربوده اند، جدول ذیل بیانگرتلفات غیرنظامیان در جنگ جهانی دوم می باشد (جلالی فراهانی و هاشمی فشارکی، ۱۳۸۹).

جدول ۱. تلفات نظامی و غیرنظامی در جنگ جهانی دوم به تفکیک کشور

نام کشور	تلفات نظامی	تلفاتغیرنظامی	جمع	ملاحظات
آمریکا	۲۹۰/۰۰۰	–	۲۹۰/۰۰۰	به دلیل دور بودن مردم از صحنه تهاجم، تلفات غیرنظامی نداشت
انگلستان	٤۰۰/۰۰۰	۱۰۰/۰۰۰	۵۰۰/۰۰۰	تلفات غیرنظامی در اثر بمباران هوایی
فرانسه	۲۰۰/۰۰۰	٤۵۰/۰۰۰	٦۵۰/۰۰۰	تلفات غیرنظامی در اردوگاه هایمرگ
شوروی سابق	۱۳/٦۰۰/۰۰۰	۱۲/۰۰۰/۰۰۰	۲۵/٦۰۰/۰۰۰	۱۰ درصد از کل جمعیت شوروی سابق
آلمان	۳/٤۰۰/۰۰۰	٤/۰۰۰/۰۰۰	۷/٤۰۰/۰۰۰	تلفات غیرنظامی در اثر بمباران هوایی
لهستان	۳۰۰/۰۰۰	۵/۷۰۰/۰۰۰	٦/۰۰۰/۰۰۰	۲۵ درصد از کل جمعیت لهستان
یوگسلاوی سابق	۳۰۰/۰۰۰	۱٤۰/۰۰۰	٤٤۰/۰۰۰	۱۰ درصد از کل جمعیت یوگسلاوی سابق
یونان	۱۵۰/۰۰۰	۳۵۰/۰۰۰	۵۰۰/۰۰۰	
چین	۲/۰۰۰/۰۰۰	٦/۰۰۰/۰۰۰	۸/۰۰۰/۰۰۰	
ژاپن	۲/۰۰۵/۰۰۰	٦۰۰/۰۰۰	۳/۱۰۰/۰۰۰	
جمع	۲۳/۱٤۰/۰۰۰	۲۹/۲٤۰/۰۰۰	۵۲/٤۸۰/۰۰۰	

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

پدافند غیرعامل پس از اسلام: مهم‌ترین عناصر دفاعیی سکونت‌گاه‌های انسانی در ایران در دوران پس از اسلام عبارت بوده‌اند از: ۱- قلعه (ارگ- دژ)، ۲- بارو (حصار، دیوار، سور، کهندژ، قهندژ)، ۳- برج، ٤- خندق، شیرحاجی (حصاری که به دور حصار درون بود). پهنه شهر در این دوران از نظر دفاعی دارای سلسله مراتب فضایی سه‌گانه، ارگ (قهندژ) که قصر عمارت حکومتی بود. شارستان که خود شهر در میان حصار بود. ربض (حومه) که بخش خارج از حصار بود.

پدافندغیرعامل از منظر حضرت امام خمینی(رحمت‌اله‌علیه): در هنگام نبرد مجال پرداختن به همه جهات، قوت‌ها، ضعف‌ها، برنامه‌ها و در حقیقت ترسیم استراتژی دفاع همه جانبه، نبوده است. ولی در شرایط عادی باید با سعه‌صدر و بدور از حب و بغض‌ها به این مسائل پرداخت و از همه اندوخته‌ها، تجربه‌ها، استعدادها و طرح‌ها استفاده نمود (صحیفه نور، ۲۸ فروردین ۱۳٦۸).

اهمیت و معیارهای دشمن‌شناسی از دیدگاه اسلام جهت صیانت از جمعیت شهری: امروز برای کشور ما جنگ نظامی سنّتی و متعارف احتمال بسیار ضعیفی است لکن جهاد بَاقی است؛ جهاد یک چیز دیگر است. جهاد فقط به‌معنای قتال نیست، فقط به‌معنای جنگ نظامی نیست؛ جهاد یک معنای بسیار وسیع‌تری دارد. در بین جهادها جهادی هست که خدای متعال در قرآن آن را «جهاد کبیر» نام نهاده: وَ جاهِدهُم بِه جِهادًا کَبیرًا؛ در سوره‌ی مبارکه‌ی فرقان است؛ این آیه در مکّه نازل شده. در مکّه جنگ نظامی مطرح نبود؛ پیغمبر و مسلمانها مأمور به جنگ نظامی نبودند، کاری که آنها میکردند ایستادگی و مقاومت و عدم تبعیّت [است.] .اطاعت نکردن از کفّار همان چیزی است که خدای متعال به آن گفته جهاد کبیر. در میدانهای مختلف؛ تبعیّت در میدان سیاست، در میدان اقتصاد، در میدان فرهنگ، در میدان هنر. در میدانهای مختلف از دشمن تبعیّت نکن[٦]

امام صادق(علیه‌السلام) می‌فرماید: سه چیز است که همه مردم به آنها نیاز دارند. امنیت، عدالت و رفاه (بحرانی، ۱۳۸۰، ص ۳۲۰). حضرت علی(علیه‌السلام) پیرامون اهمیت دشمن شناسی در بخشی از سخنان خود در خطبه ٦ نهج البلاغه می‌فرمایندمن همواره با یاری انسان حق طلب برسر آن کس می‌کوبم که از حق رویگردان است و با یاری فرمانبر مطیع؛ نافرمان اهل تردید را در هم می‌شکنم. (دشتی،۱۳۸۰، ص ۵۱).

بهره‌گیری از اسناد بالادستی: بحرانهای غیرطبیعی که همواره مخلوق ذهن بشر تربیت نشده میباشد، انسانها و جوامع را که متمرکز در شهرها هستند دچار آسیبها و تنش هایی می کند که بعضاً جبران ناپذیرند. لذا کشورها و دولتهای مختلف جهت جلوگیری و کاهش آسیب پذیری از تهدیدات به وضع قوانین پیشگیرانه روی می آورند. در ذیل به عمده ترین مستندات کشور در این حوزه اشاره می شود:

۱. بند ۲ سیاستهای کلی نظام در خصوص پدافندغیرعامل مبنی بر ایمن سازی مراکز جمعیتی
۲. بند۹ سیاستهای کلی نظام در خصوص پدافندغیرعامل مبنی بر ممانعت ازایجاد تاسیسات پرخطر در مراکز جمعیتی و خروج اینگونه تاسیسات از شهرها و...
۳. بند۱ سیاستهای کلی نظام در خصوص آمایش سرزمین مبنی بر انتخاب مکانهای مناسب واستقرار مراکز زیست و فعالیت
٤. بند۳ سیاستهای کلی نظام در خصوص آمایش سرزمین مبنی بر ساماندهی سطوح خدمات واستقرار جمعیت درکشور...
۵. بند٦ سیاستهای کلی نظام در خصوص آمایش سرزمین مبنی بر توسعه متوازن شهرهای کوچک...
٦. بند۱۵ ضوابط ملی آمایش سرزمین مبنی بر ... و انتخاب مقیاس بهینه در استقرار جمعیت و فعالیت ها در راستای کاهش آسیب پذیری در برابر تهدیدات و بهره مندی ازپوشش مناسب دفاعی
۷. بند۹-۲ طرح جامع شهر تهران مصوب ۱۳۸٦ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران مبنی بر بهبود سامانه مدیریت بحران و ارتقا کیفیت دفاع غیرعامل شهر تهران
۸. دستورالعمل اجرایی دفاع غیرعامل استانها که در جلسه ۱۳۸۷/٦/۱۰ کارگروه پدافندغیرعامل نمایندگان ویژه رییس جمهور مصوب گردیده، تاثیراتی بر شهرهای تابعه هر استان خواهد داشت.
۹. مقررات ایمن‌سازی و احداث پناهگاه در ساختمان‌های مسکونی و عمومی شهری مصوب شورای عالی شهر سازی و معماری ایران در مرداد ماه ۱۳٦٦ که به کلیه دستگاهها و شهرداری ها ابلاغ گردیده است.

٦. بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام ، ۱۳۹۵/۰۳/۰۳

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

۱۰. مبحث ۲۱ مقررات ملی ساختمان.
۱۱. ارزشهای اساسی حاکم بر نظام پدافند غیر عامل کشور: معنویت و قداست دفاع، تفکر و عمل بسیجی، نفی سلطه کفار، حفظ نظام جمهوری اسلامی، صلح آمیز بودن (سند راهبرد ملی پدافندغیرعامل، ۱۳۹۲-۱۳۹٦، صص ۲٤-۳٤).
۱۲. اصول راهبردی حاکم بر نظام پدافند غیر عامل کشور: نفوذ ناپذیری، پویایی، خلاقیت و نوآوری، انسجام و هم افزایی ملی،چند منظوره سازی و صرفه اقتصادی،دفاع همه جانبه، پیش دستی در درک تهدیدات، هوشمندی و ابتکار، تفکر استراتژیک، دانش بومی سازی، مکمل دفاع عامل، صیانت از مردم و سرمایه انسانی،حفظ آرامش روانی جامعه، پیوستگی مردم و حکومت، ارتقاء آمادگی و مقاومت ملی (همان، صص ۲٤-۳٤).

ارزش‌ها و اصول در صیانت از مردم

ایران یک کشور اسلامی و دارای قوانینی مبتنی بر تعالیم عالیه اسلام است. لذا در تبیین کلیه برنامه ها لازم است تا اصول اولیه و شالوده تشکیل دهنده آنها نیز از همین تعالیم نشات گرفته باشد. دهخدا در لغت نامه خویش اصول را چنین معنا می کند: اصول. اصل. اساسها و بیخ و بن ها. (فرهنگ نظام). اصلها. جمع اصل که بمعنی بیخ است. ریشه ها، و اصول و فروع؛ ریشه ها و شاخه ها. قواعد. قوانین. پایه ها. قواعد و قوانینی که هر علم بر آنها استوار شود. در برابر فروع. ارکان و پایه های هر چیز «ارزش را نیز می توان چنین تعریف نمود». در تعریف لغوی ارزش می توان گفت هر آنچه که مفید، خواستنی یا تحسین کردنی است برای شخص یا گروه و برای آنها دارای ارزش است. ر واقع می توان گفت که ارزش از بنیادی ترین عوامل در تبیین اندیشه، عمل یا اعمال فرد و هم چنین شکل گیری حیات اجتماعی است. برای همین ارزشها معیارهایی هستند که به فرهنگ کلی و جامعه معنا می دهد (نیک گوهر، ۱۳٦۹، ص ۲۸۰).

حال اصول و ارزشی را که در صیانت از مردم در مقابل تهدیدات ملحوظ نظر می باشد عبارت است از:

۱. صیانت از سرمایه‌های انسانی: هدف از صیانت از سرمایه های انسانی در مدیریت شهری، حفظ کردن دارائی های مادی یا معنوی انسانی می باشد که بزرگترین سرمایه در مدیریت شهری محسوب می گردد.
۲. اداره‌ی مردم، مردم‌محوری: هدف از مدیریت شهری از اداره‌ی مردم، گرداندن انسان‌ها به منظور حفظ انسان‌ها و ارزش‌های انسانی در برابر تهدیدات می باشد.
۳. مقاومت و پایداری مردمی: منظور مدیریت شهری از مقاومت و پایداری مردمی در برابر تهدیدات، ارتقاء توان ایستادگی، دوام و استحکام مردمی در برابر مخاطرات احتمالی دشمن در زمینه های گوناگون من‌جمله جنگ اقتصادی می باشد.
٤. امنیت و پایداری اقتدار: از مهمترین برنامه های بر ای نیل به یک جامعه ایمن، اشاعه حس مصونیت در برابر مخاطرات در میان آحاد مردم است و آن ممکن پذیر نیست مگر با ایجاد وفاق و همدلی در میان آحاد مردم و مسئولین که این خود موجب در امان ماندن مردم و جامعه و پافشاری و ایستادگی در برابر هر گونه تهدید احتمالی دشمن خواهد بود.
۵. خوداتکایی و خودکفائی: اساس استقلال هر جامعه در باور توانمندیها و شناخت توانائیها و در نهایت با تکیه کردن و اتکاء بر خود میسر خواهد شد.
٦. تسهیل مدیریت بحران: آسان کردن، هماهنگ نمودن اقدامات در مراحل ٤گانه مدیریت بحران (پیش بینی و پیشگیری- آمادگی و مقابله- بازسازی و بازتوانی) در حوادث یا بلایای طبیعی و آشفتگی‌های و تغییرات شدید ناشی از آن با برنامه‌های پدافند غیرعامل با توجه به همپوشانی برخی از اقدامات آنها می باشد.
۷. ارتباطات عمومی: سهولت در انتقال اطلاعات و پیام‌های مبادله شده در زمان بروز تهدیدات توسط مبادی مسئول من جمله رسانه های ارتباط جمعی به منظور جلوگیری از بروز هیجانهای غیرضروری در جامعه از اهم اقدامات مدیریت شهری در این خصوص می باشد.
۸. پایش تهدیدات: ایجاد همکاری مابین سازمان های مسئول در امر ارتباطات، نظامی امنیتی و انتظامی به منظور کاهش تهدیدات فردی، اجتماعی و امنیتی دشمن و ارتقاء توان ایستادگی و پایداری مردم در برابر بیم‌ها و ترس‌ها از اهم برنامه های مدیریت شهری در برابر تهدیدات دشمن می باشد.

چشم‌انداز و ویژگی‌ها: جامعه‌ی ایرانی در افق چشم انداز۱٤۰٤ چنین ویژگی‌هایی خواهد داشت: امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه جانبه و

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

پیوستگی مردم و حکومت. (سند چشم‌انداز ۱۴۰۴نظام)
بر این اساس چشم انداز مد نظر در صیانت از مردم در مقابل تهدیدات عبارت است از:

۱. برخوردار از طرح جامع پدافندی تخلیه و ساماندهی استقرار جمعیت با بهره گیری از پیوستگی مردم و حکومت.
۲. برخوردار از میزان حداقل تلفات مردمی ناشی از بحرانها و حداقل زمان استقرار جمعیت اردوگاه‌ها.
۳. برخوردار از اردوگاه‌های اسکان موقت ایمن و بهداشتی با طول ماندگاری جمعیت حداکثر سه ماهه در آن‌ها.
٤. برخوردار از سامانه سلسله مراتبی فضاهای امن و نیمه امن و چند منظوره شهری.
۵. برخوردار از مدیران شهری متعهد و ماهر و آشنا به وظایف.
٦. برخوردار از چند منظورگی زیر ساخت‌ها در طرح‌های شهری.
۷. برخوردار از قوانین و مقررات تسهیل کننده در مجموعه مدیریت شهری.
۸. برخورداری کلان شهرها از مؤلفه‌های چندگانه‌ی پدافند غیرعامل (پراکندگی و...) با هدف بازدارندگی همه جانبه.
۹. برخوردار از آمایش سرزمینی و طرح های جامع و تفصیلی شهری مناسب.
۱۰. برخوردار از شبکه تخلیه جمعیت، پناهگاه‌ها و اردوگاه‌ها حمل و نقل درون شهری تسهیل کننده. روان، امن و چند منظوره قابل استفاده در مواقع بحران.
۱۱. مصونیت حداکثری و پایداری زیرساخت‌ها.
۱۲. جانمایی مناسب و مقاوم‌سازی مراکز ذخیره‌ی مایحتاج عمومی متکی بر ذخایر استراتژیک.
۱۳. تمرین و مانورهای آمادگی تخلیه جمعیت از شهر.

اهداف: یکی از مهمترین اهداف اجرای پدافند غیرعامل در شهرها کاهش قابلیت و توانایی سامانه های شناسایی، هدف یابی و دقت هدف گیری تسلیحات آفندی دشمن و تقلیل آسیب پذیری و کاهش خسارات و صدمات تأسیسات، تجهیزات و نیروی انسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیرنظامی کشور در برابر تهدیدات و حملات دشمن،وبلاهای غیر طبیعی می باشد که این خود موجب حفظ سرمایه های کلان ملی کشور بوده و حفظ توان خودی جهت ادامه فعالیت ها و تداوم عملیات تولید و خدمات رسانی با سلب آزادی و ابتکار عمل از دشمن و ایجاد شرایط سخت و دشوار برای وی در صحنه عملیّات به همراه صرفه جویی در هزینه های تسلیحاتی و نیروی انسانی و افزایش آستانه مقاومت مردمی و قوای خودی در برابر تهاجمات دشمن و بلاهای غیر طبیعی را فراهم می آورد که تمامی این اقدامات منتج به حفظ تمامیّت ارضی، امنیّت ملّی و استقلال کشور می‌گردد. در این راستا اهداف مدنظر در صیانت از مردم در برابر تهدیدات عبارت است از:

۱. ایجاد نظام جامع پ.غ.ع مردم‌دار، مردم‌یار، مردم‌وار با ویژگی خوداتکائی، چندمنظوره با قابلیت امداد و نجات، اداره و صیانت از مردم، تخلیه و اسکان اضطراری و تداوم کارکردهای ضروری با مدیریت یکپارچه و هماهنگ شهری برای فرماندهی حادثه (U.C.S).
۲. طراحی و پیاده سازی نظام مدیریت پایدار و معتمدمردمی ، توانمند، اثربخش، منسجم، آموزش دیده و آمادگی اداره آرمانی شهر در صیانت از جمعیت شهری.
۳. ایجاد مدیریت یکپارچه و ضابطه‌مند شهری در صیانت از جمعیت شهری دفع، بازیافت و دفن.
٤. ایجاد نظام مصونیت لازم در زیرساختها در کلان شهر در ارتباط با ذخایر راهبردی، مایحتاج اساسی در برابر تهدیدات حوزه مردمی.
۵. ایجاد نظام تسهیل مدیریت بحران شهری در کاهش آسیب پذیری‌ها.
٦. ایجاد نظام شبکه حمل و نقل درون شهری (به‌ویژه قطارشهری) پایدار، ایمن، با قابلیت تخلیه اضطراری جمعیت و سامانه مدیریت بحران.
۷. ایجاد سامانه شبکه ای اعلان هشدار گسترده و رسانه فراگیر شهری.
۸. مقاوم سازی بافتهای فرسوده ناپایدار شهری و شبکه انشعابات خدمات عمومی.

رسالت و مأموریت: حفظ و پایدارسازی و کاهش آسیب‌پذیری زیرساخت‌های کشور، حفاظت از مردم، استمرار خدمات ضروری دستگاه‌ها در برابر تهدیدات خارجی رسالت مهم پدافند غیرعامل بوده و بیانیه مأموریت آن نیز: دفاع غیرعامل مکمل دفاع عامل، صلح‌آمیزترین و اثر بخش ترین روش دفاعی است که کاهش آسیب‌پذیری زیرساخت‌های ملی و مراکز حیاتی، حساس و مهم و پایداری ملی را بدنبال دارد. پدافند غیرعامل از طریق توسعه ظرفیت‌های دفاعی و ارتقاء

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

آستانه تحمل عمومی، ضمن افزایش توان بازدارندگی ملی و مقاومت مردمی، با افزایش هزینه تهاجم بر دشمن، تردید اساسی را در اراده تهاجمی دشمن ایجاد می‌نماید. (پایداری ملی، ۱۳۹۱).

لذا رسالت و ماموریت مدیریت شهری در صیانت از مردم در برابر تهدیدات عبارت است از:

۱. صیانت از سرمایه‌های انسانی (در اولویت نسبت به سرمایه‌های مادی).
۲. شناسایی اهداف و رصد مداوم برنامه‌های تهاجمی شهری دشمن.
۳. ایجاد فضاهای امن و قابل اسکان موقت برای شرایط بحران (ساماندهی حاشیه‌نشینی).
٤. انتقال تأسیسات پرخطر به خارج از محدوده شهرها.
۵. الزام پیوست پ.غ.ع برای طرح‌های جامع و تفصیلی شهری.
٦. ساماندهی سطوح استقرار جمعیت در شهرها...
۷. آموزش و فرهنگ سازی مدیران شهری در طراحی، اجرای طرح‌های پ.غ.ع.
۸. مانور، ایجاد آمادگی و تأمین نیازمندی‌های اساسی و ضروری مردم.

بررسی محیطی: در اجرای هر برنامه ای ابتدا باید نقاط قوت و نقاط ضعف موجود را مورد بررسی قرار داد. چرا که این بررسی می تواند موجب گردد راهبردهایی که بر اساس اهداف تبیین شده فوق تعیین می گردد به بهترین شکل ممکن اجرائی گردد. شناخت نقاط قوت می تواند در برنامه ریزی کلان موجب تقویت آنها گردد و از طرفی با شناسائی نقاط ضعف موجود می توان سمت و سوی راهبردها را در راستای رفع آنها تعیین نمود. این اصل برای فرصتها و تهدیدات نیز صدق می کند. از این رو اهم نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید مدیریت شهری برای صیانت از مردم در برابر تهدیدات دشمن به شرح زیر می باشد:

الف)- نقاط قوت:

۱. وجود فرهنگ ایثار و بسیج و وجود وافر سازمان‌های مردم نهاد جهت ارتقاء توان بازدارنگی در برابر تهدیدات.
۲. وجود نظام شورائی در عرصه مدیریت شهری و سهولت اجرائی نمودن مصوبات در حوزه شهری.
۳. همسوئی و همدلی مردم با مدیران شهری در مواقع بروز بحران.
٤. وجود محل‌های مکانیابی شده برای اسکان موقت در مواقع بروز بحران با کاربری مضاعف.
۵. وجود پایگاههای مدیریت بحران طبیعی در نواحی و محلات شهری .
٦. ظرفیت‌های موجود در مدیریت بحران های طبیعی جهت هم‌افزایی با مأموریت‌های پ غ ع.
۷. وجود قوانین کافی در موضوع مدیریت یکپارچه شهری.
۸. وجود توپوگرافی متنوع و ظرفیت‌های سرزمینی برخی از شهرها.
۹. دانش فنی بالای متخصصین داخلی در طراحی و اجرای پروژه های مختلف شهری.
۱۰. موجود بودن تجارب مانورهای آمادگی مستندسازی شده کشور.

ب) نقاط ضعف:

۱. ناکافی بودن تجارب و آموزشهای عمومی مردم و مدیران و کارشناسان در پ.غ.ع.
۲. ضعف در اجرای دستورالعملها و مقررات مرتبط با پ.غ.ع
۳. تخصیص اعتبارات نامناسب به طرح های مقابله با بحران شهرداریها.
٤. وابستگی در بخش‌های مختلف از جمله انرژی، بهداشت به تصمیم گیری در سطح ملی.
۵. نداشتن طرح تخلیه و جابجایی جمعیت در شهرها
٦. وجود تهدیدات فکر نشده طبیعی (مانند سیل‌ها، گسل‌ها، محلات با تراکم بالا و...)
۷. ناکافی بودن تدابیر ایمنی، جایگزینی و کمکی در زیرساختها.
۸. فرسودگی شبکه‌ها و انشعابات شهری.
۹. ضعف مقاومت ابنیه و تجهیزات شهری در مقابل اقلیم و شرایط جوی.
۱۰. ساماندهی ضعیف واحدهای امدادی و خدماتی بحران.

ج)- فرصت ها:

۱. امکان هم افزایی با سازمان مدیریت بحران.
۲. امکان هم‌افزایی با همه‌ی ظرفیت‌های موجود شهری در استان‌ها.
۳. امکان بهره‌گیری از ظرفیت‌های بالای علمی و آزمایشگاهی دانشگاه‌ها.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

د)- تهدیدات دشمن:

۱. جنگ اقتصادی دشمن در تحریم قطعات تجهیزات مهم خدمات شهری (مانند دستگاه‌های وارداتی زباله سوز در حال احداث شهر تهران).
۲. توان و ظرفیت هدایت جامعه به سمت ناامنی‌های مدنی.
۳. اتخاذ راهبرد جنگ بی‌قاعده(مردم محور) توسط دشمن.
٤. وجود سلاح‌های «دقیق‌زن شهری» و عملیات شهری با توجه به توانمندی‌های دشمن.
۵. توانمندی‌های دشمن در حمله گسترده به شهرها.

درنمودار(شماره ۱)، گام های هفت گانه تدوبن راهبرد پدافند غیرعامل نشان داده شده است.

راهبرد: مقام معظم رهبری پدافند غیر عامل را مصون سازی برای انسان می داند،استراتژیست های دنیا برای طراحی استراتژیک خودشان معمولا از تشبیه به بدن انسان استفاده می کنند و مقام معظم رهبری نیز پدافند غیر عامل را به سیستم بدن مقایسه کرده اند و مفهوم آن است که اگر دشمن تهاجمی انجام دهد اثری نکند وسطح ایمنی بدن را بی اثر میکند و ادامه دادند چه خوب است این مصونیت برای کشور انجام پذیرد واین مصونیت سازی با پدافند غیر عامل صورت می گیرد. ایشان یکی ازنقش های مهم پدافند غیرعامل را حفظ دستاوردهای نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران می داند. در این راستا و بر اساس منویات و سیاستهای ابلاغی راهبردهایی که بر اساس اهداف به منظور رفع نقاط ضعف و تهدید و تقویت نقاط قوت و فرصتها برای مدیریت شهری تبیین می گردد به شرح ذیل می باشد:

۱. افزایش طراحی و ایجاد سیستم فرماندهی نگاه تلفیقی جامعه محوری-سازمان محوری مدیران شهری به دفاع غیرعامل در شهرها و اهمیت آن.
۲. به حداکثر رساندن آستانه مقاومت مردم و مدیران شهری از طریق آموزش سبک زندگی اسلامی و فرهنگ ایثار و شهادت و انجام تمرینات آمادگی با بهره‌گیری از رسانه فراگیر.
۳. نهادینه نمودن اصول، الزامات و ملاحظات پ.غ.ع در پیوست کلیه طرح‌های جامع و تفصیلی شهرهای بالای ۲۵هزار نفر جمعیت و طرح هادی شهرهای کوچک‌ترجهت ساماندهی جمعیت.
٤. ساماندهی و ایجاد ساز و کار مناسب برای ایجاد پایگاه های مدیریت بحران محله‌ای و مجتمع های دروازه‌ای برای اسکان موقت.
۵. خودکفا در اداره‌ی پایدار خود در شرایط تهدید با اقتدار سیاسی حداکثری و استفاده از بسیج و سازمان‌های مردم نهاد.
٦. ایجاد رویکرد محله محوری و سلسله مراتبی در طرحهای آمایش سرزمینی شهری بر مبنای اصول و ملاحظات پ.غ.ع.
۷. مشارکت مردم در اداره پایدار و امن شهرها.
۸. جانمائی محل‌هایی برای تخلیه و بازیافت آوارهای ساختمانی، پسماندها و قبرستان‌های اضطراری.
۹. نوسازی شبکه‌ی انشعابات خدماتی عمومی و مقاوم‌سازی ابنیه و تجهیزات با تکنولوژی بومی در سطح مدیریت شهری.
۱۰. به حداکثر رساندن پراکندگی و استتار مراکز مهم و سیار نمودن تجهیزات شهری برای پایدارسازی و ایمن نمودن زیرساخت‌ها، مراکز حساس و مهم در محدوده شهری.
۱۱. احداث مراکز، مخازن و سیلوهای نگهداری ذخایر راهبردی و مایحتاج اساسی مردم توأمان در محلات و مناطق شهری، اردوگاه‌های دروازه‌ای و حریم شهرها.
۱۲. آموزش پرسنل سامانه متروها و برگزاری مانورهای عملیاتی به منظور آمادگی در تخلیه سریع مسافرین، کنترل مبادی ورودی و خروجی‌ها از طریق سامانه هوشمند.
۱۳. افزایش اقدامات تامینی، سازه های بازشو، ایستگاه های تخلیه و پمپاژ آب و درب‌های قابل انسداد در تونل‌متروها برای جلوگیری از نفوذ سیل به داخل ایستگاه‌های مترو.
۱٤. ایجاد تسهیلات ویژه شهرسازی و مالی برای نوسازی بافتهای فرسوده و ناپایدار و ساماندهی مناطق حاشیه نشین غیررسمی شهرها با رویکرد تشویق به مهاجرت معکوس.
۱۵. به حداکثر رساندن استفاده از سامانه ارتباطات جمعی جهت تقویت روحیه مردم در زمان بروز تهدیدات.

الزامات تحقق راهبردها:

از آنجائیکه اتخاذ راهبرد مبتنی‌بر ۱تا ۳ هدف تحقیق ما می‌باشد برای دسترسی به تحقق راهبردها الزاماتی مورد نیاز می‌باشد که در جدول (شماره۲) الزامات مربوطه بتفکیک موضوعات آموزشی، قانونی، بودجه‌ای، ساختاری و غیره آورده شده است.

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

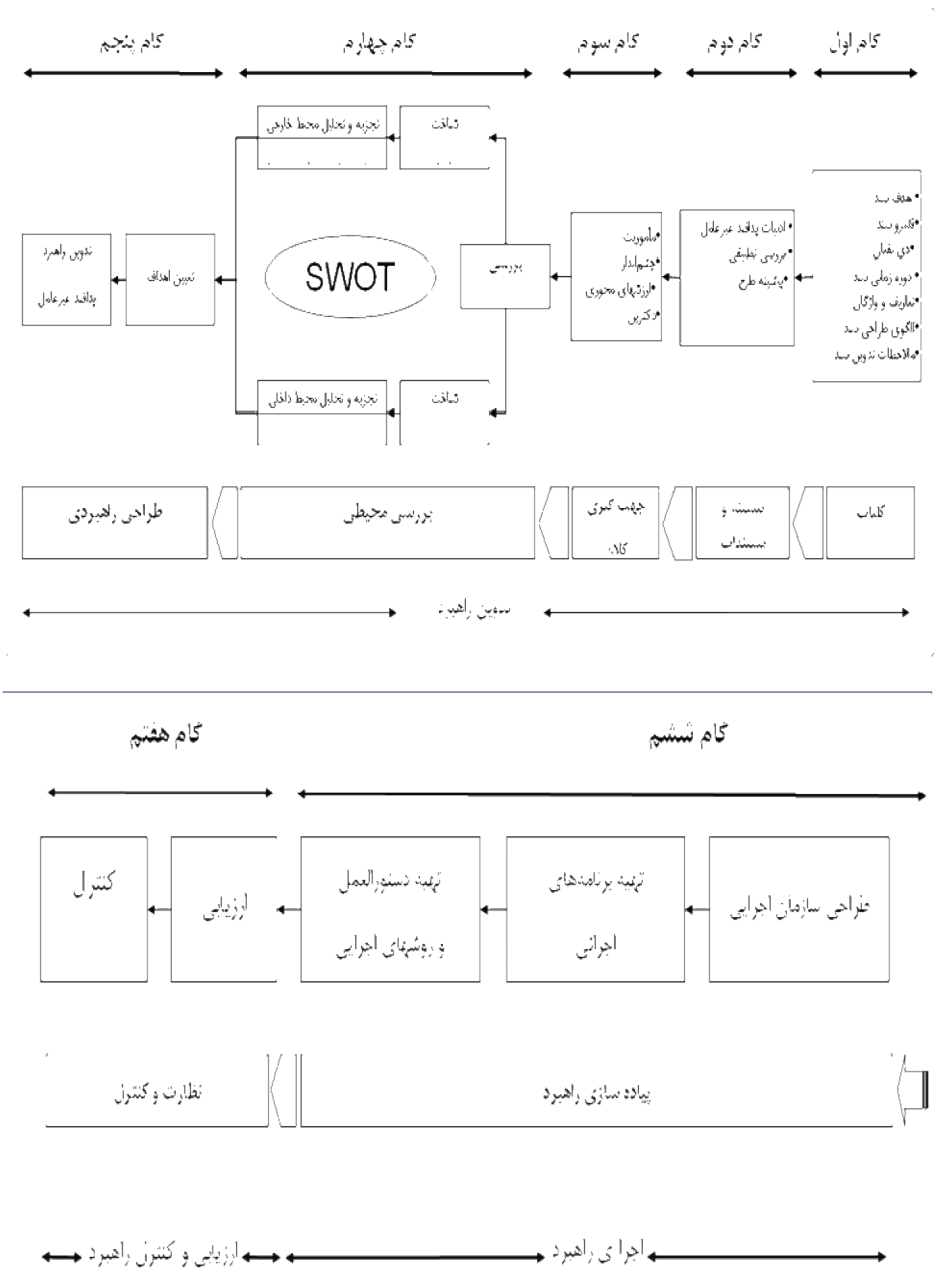
جدول ۲. الزامات تحقق راهبرد

شماره	راهبرد	هدف	الزام تحقق راهبرد
۱	افزایش طراحی و ایجاد سیستم فرماندهی نگاه تلفیقی جامعه محوری–سازمان محوری مدیران شهری به دفاع غیرعامل در شهرها و اهمیت آن.	۱– افزایش طراحی و ایجاد سیستم فرماندهی نگاه تلفیقی جامعه محوری– سازمان محوری مدیران شهری به دفاع غیرعامل در شهرها و اهمیت آن.	وجود ساختار جامع ملّی در کشور
۲	به حداکثر رساندن آستانه مقاومت مردم و مدیران شهری از طریق آموزش سبک زندگی اسلامی و فرهنگ ایثار و شهادت و انجام تمرینات آمادگی با بهره‌گیری از رسانه‌فراگیر.	۱– ایجاد نظام جامع پ.غ.ع مردم‌دار، مردم‌یار، مردم‌وار با ویژگی خوداتکائی، چندمنظوره با قابلیت امداد و نجات، اداره و صیانت از مردم، تخلیه و اسکان اضطراری و تداوم کارکردهای ضروری با مدیریت یکپارچه و هماهنگ شهری برای فرماندهی حادثه (U.C.S). ۲– طراحی و پیاده سازی نظام مدیریت پایدار و معتمد مردمی، توانمند، اثربخش، منسجم، آموزش دیده و آمادگی اداره آرمانی شهر در صیانت از جمعیت شهری.	دوره‌های آموزش کوتاه، میان و بلند مدت برای مدیران و مردم
۳	نهادینه نمودن اصول، الزامات و ملاحظات پ.غ.ع در پیوست کلیه طرح‌های جامع، تفصیلی و هادی شهرها جهت ساماندهی جمعیت	۱– افزایش طراحی و ایجاد سیستم فرماندهی نگاه تلفیقی جامعه محوری– سازمانمحوری مدیران شهری به دفاع غیرعامل در شهرها و اهمیت آن.	تصویب قوانین و مقررات مورد نیاز در مجلس، دولت، شورایعالی شهرسازی و معماری کشور و کمیسیون ماده۵شهرها
٤	ساماندهی و ایجاد ساز و کار مناسب برای ایجاد پایگاه های مدیریت بحران محله‌ای و مجتمع های دروازه‌ای برای اسکان موقت.	۵–ایجاد نظام تسهیل مدیریت بحران شهری در کاهش آسیب پذیری‌ها.	تصویب ساختارهای مورد نیاز سازمان مدیریت بحران کشور و سازمان پ.غ.ع کشور
۵	خودکفا در اداره‌ی پایدار خود در شرایط تهدید با اقتدار سیاسی حداکثری و استفاده از فرهنگ بسیجی مردم و سازمان‌های مردم نهاد.	۲–طراحی و پیاده سازی نظام مدیریت پایدار و معتمد مردمی، توانمند، اثربخش، منسجم، آموزش دیده و آمادگی اداره آرمانی شهر در صیانت از جمعیت شهری.	خوداتکائی شهرداری‌ها در ایجاد درآمدهای پایدار و سازمان‌های مدیریت بحران خودکفا
٦	ایجاد رویکرد محله محوری و سلسله مراتبی در طرحهای آمایش سرزمینی شهری بر مبنای اصول و ملاحظات پ.غ.ع.	۸– مقاوم سازی بافتهای فرسوده ناپایدار شهری و شبکه انشعابات خدمات عمومی.	وجود سازمان‌های مشارکت و سرمایه‌گذاری در شهرداری‌ها برای ساماندهی بافت‌های فرسوده و ناپایدار
۷	مشارکت مردم در اداره پایدار و امن شهرها.	۲– طراحی و پیاده سازی نظام مدیریت پایدار و معتمد مردمی، توانمند، اثربخش، منسجم، آموزش دیده و آمادگی اداره آرمانی شهر در صیانت از جمعیت شهری.	آموزش (مذکور در ردیف ۲فوق)
۸	جانمائی محل‌هایی برای تخلیه و بازیافت آوارهای ساختمانی، پسماندها و قبرستان‌های اضطراری.	۳–ایجاد مدیریت یکپارچه و ظابطه‌مند شهری در صیانت از جمعیت شهری دفع، بازیافت و دفن.	لحاظ پیوست ویژه در طرح‌های جامع، تفصیلی و هادی‌شهرها
۹	نوسازی شبکه‌ی انشعابات خدماتی عمومی و مقاوم‌سازی ابنیه و تجهیزات با تکنولوژی بومی در سطح مدیریت شهری.	۸– مقاوم سازی بافتهای فرسوده ناپایدار شهری و شبکه انشعابات خدمات عمومی.	تأمین اعتبارات و بودجه مورد نیاز

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

شماره	راهبرد	هدف	الزام تحقق راهبرد
۱۰	به حداکثر رساندن پراکندگی و استتار مراکز مهم و سیار نمودن تجهیزات شهری برای پایدارسازی و ایمن نمودن زیرساختها و مراکز حساس و مهم در محدوده شهری	ایجاد نظام جامع پ.غ.ع مردم‌دار، مردم‌یار، مردم‌وار با ویژگی خوداتکائی، چندمنظوره با قابلیت امداد و نجات، اداره و صیانت از مردم، تخلیه و اسکان اضطراری و تداوم کارکردهای ضروری با مدیریت یکپارچه و هماهنگ شهری برای فرماندهی حادثه(U.C.S).	ساختار و آموزش (مذکور در ردیف‌های ۱ و ۲ فوق)
۱۱	احداث مراکز، مخازن و سیلوهای نگهداری ذخایر راهبردی و مایحتاج اساسی مردم تومأن در محلات و مناطق شهری و در اردوگاه‌های دروازه‌ای و حریم شهر.	۴- ایجاد نظام مصونیت لازم در زیرساختها در کلان شهر در ارتباط با ذخایر راهبردی، مایحتاج اساسی در برابر تهدیدات حوزه مردمی.	تأمین اعتبارات و بودجه مورد نیاز (مذکور در بند ۹ فوق)
۱۲	آموزش پرسنل سامانه متروها و برگزاری مانورهای عملیاتی به‌منظور آمادگی در تخلیه سریع مسافرین، کنترل مبادی ورودی و خروجی‌ها از طریق سامانه هوشمند	۶- ایجاد نظام شبکه حمل و نقل درون شهری (قطارشهری) پایدار، ایمن، با قابلیت تخلیه اضطراری جمعیت و سامانه مدیریت بحران.	آموزش (مذکور در ردیف ۲ فوق)
۱۳	افزایش اقدامات تامینی، سازه های بازشو، ایستگاه های تخلیه و پمپاژ آب و درب‌های قابل انسداد در تونل‌ها برای جلوگیری از نفوذ سیل به داخل ایستگاه‌های مترو .	۶- ایجاد نظام شبکه حمل و نقل درون شهری (به‌ویژه قطارشهری) پایدار، ایمن، با قابلیت تخلیه اضطراری جمعیت و سامانه مدیریت بحران.	طراحی (مذکور در بند ۸ فوق)
۱۴	ایجاد تسهیلات ویژه شهرسازی و مالی برای نوسازی بافتهای فرسوده و ناپایدار و ساماندهی مناطق حاشیه‌نشین غیر رسمی شهرها با رویکرد تشویق به مهاجرت معکوس.	۸- مقاوم سازی بافتهای فرسوده ناپایدار شهری و شبکه انشعابات خدمات عمومی.	تأمین اعتبارات و بودجه مورد نیاز (مذکور در بند ۹فوق)
۱۵	به حداکثر رساندن استفاده از سامانه ارتباطات جمعی جهت تقویت روحیه مردم در زمان بروز تهدیدات	۷- ایجاد سامانه شبکه ای اعلان هشدار گسترده و رسانه فراگیر شهری.	آموزش برگزاری مانورهای آمادگی و آموزش همگانی در رسانه‌های جمعی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

نمودار ۱. گام های هفت گانه تدوین راهبرد پدافند غیرعامل

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف- نتیجه‌گیری. در مجموع پیرو تحقیق ارائه شده نسبت به طراحی و توزیع فرم پرسشنامه ۴۰ سؤالی ویژه اندیشمندان (جدول شماره۳) نظرات و دیدگاه‌های تعداد ۹ نفر از مدیران و خبرگان دفاع غیرعامل و بحران کشور اخذ گردید که مشاهده گردید اکثریت قریب به اتفاق اندیشمندان اهمیت سؤال «توجه به صیانت از مردم در برابر تهدیدات» را با بیشترین درجه (خیلی زیاد) در مقایسه با تعداد ۳۹ سؤال دیگر طراحی شده قلمداد نموده‌اند که مستفاد می‌شود تداوم پژوهشی در این موضوع از اوجب واجبات و نیازهای مبرم نظام مدیریت شهری در کشور (به‌ویژه کلان شهر تهران) می‌باشد و که براساس نرم افزار IBM spss amos این مقاله تحلیل آماری گردیده است (مطابق شکل۲). و بیانگر این حقیقت است

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

کـه طبـق نظـر خبـرگان از بیـن چهـار متغیـر مکنون «قوانیـن و مقـررات شـهری»، «نقـش دسـتگاه هـای دیگـر»، «مولفـه هـای پدافنـد غیرعامـل و بحـران» و «مدیریـت شـهری» بیشـترین متغیری کـه در «صیانت از مـردم کلان شـهر تهـران در برابر تهدیـدات» نقش دارد ضـرورت برخـورداری از قوانیـن و مقـررات شـهری، آمایـش سـرزمینی و طرحهـای جامـع و تفصیلـی شـهری با پیوسـت های تخلیه و سـاماندهی جمعیـت مـی باشـد (مطابـق نمودارهـای ۲ و ۳).

جدول ۳. سوالات پرسشنامه خبرگان

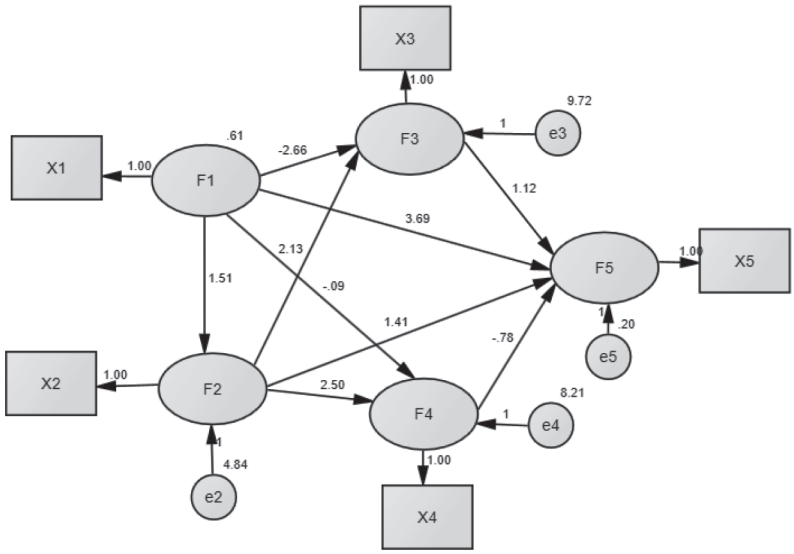
ردیف	سئوالات	متغیر پنهان
۱	اهمیت توجه به صیانت از مردم در برابر تهدیدات	صیانت از مردم
۲	لزوم مردم محوری کردن اقدامات در برابر تهدیدات شهری.	
۳	میزان نیاز به داشتن نگاه سازمان محوری (دستگاههای عمومی و دولتی) در مواقع بحران در کلان شهر تهران	
٤	ضرورت به حداقل رساندن زمان تخلیه و استقرار جمعیت در اردوگاههای شهر تهران	
٥	ضرورت وجود شبکه تخلیه جمعیت، پناهگاهها و اردوگاهها در کلان شهر تهران.	
٦	میزان نیاز به تمرین و مانور تخلیه جمعیت	
۷	میزان مقاومت مراکز امن پناهگاههای جمعیتی در برابر سلاح های نوین دشمن.	
۸	میزان کفایت محلهای اسکان موقت در برابر تهدیدات غیر طبیعی.	
۹	میزان نیاز به تامین قبرستانهای اضطراری برای مواقع بحران در کلان شهر تهران.	
۱۰	میزان تدقیق و تسهیل در قوانین و مقررات مدیریت شهری	قوانین شهری
۱۱	ضرورت برخورداری کلان شهر تهران از آمایش سرزمینی در طرح های تخلیه و ساماندهی جمعیت.	
۱۲	ضرورت برخورداری کلان شهر تهران از طرح های جامع و تفصیلی شهری با پیوست تخلیه و ساماندهی جمعیت.	
۱۳	لزوم تسهیل در مدیریت بحران.	پدافند غیر عامل
۱٤	نیاز به طرح جامع تخلیه و ساماندهی جمعیت.	
۱٥	لزوم تحقق مولفه های پدافندغیرعامل در مدیریت شهری (پراکنندگی، فریب و غیره)	
۱٦	لزوم بین المللی سازی ساختار فرماندهی یکپارچه حادثه در کلان شهر تهران.	
۱۷	میزان آسیب پذیری مراکز حیاتی و حساس پایتخت در برابر تهدیدات سلاح های دشمن.	
۱۸	نقش دفاعی سازمانهای مردم نهاد در برابر تهدیدات شهری.	
۱۹	میزان آسیب پذیری مراکز حیاتی و حساس کلان شهر تهران در برابر جاسوسی سنجنده ها.	
۲۰	احتمال اتخاذ راهبرد جنگ «بی قاعده- مردممحور» توسط دشمن علیه شهروندان	

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

ردیف	سئوالات	متغیر پنهان
۲۱	ضرورت انتقال تاسیسات پرخطر به خارج از کلان شهر تهران.	نقش دستگاه های دیگر
۲۲	میزان آمادگی سازمانها در برابر تهدیدات طبیعی پیش بینی نشده در کلان شهر تهران.	
۲۳	میزان نیاز به خودکفایی ملی در ساخت و تولید تجهیزات قطارشهریهای کشور.	
۲٤	ضرورت استفاده از ظرفیتهای بالای علمی دانشگاهی در طرحهای پدافند غیرعامل شهرها.	
۲۵	میزان تاثیر جنگ اقتصادی دشمن در تامین تجهیزات مهم خدمات شهری	
۲٦	نقش موثر بسیج درکاهش آسیب بحران های احتمالی در کلان شهر تهران	
۲۷	میزان نیاز به استفاده از سیاستهای تشویقی دولت در جهت مهاجرت معکوس به کلان شهر تهران.	
۲۸	نیاز به خودکفایی در تولید تجهیزات مهم شهری	مدیریت شهری
۲۹	میزان نیاز به چندمنظوره نمودن زیرساخت ها و اماکن شهری	
۳۰	نقش مدیران شهری متعهد و ماهر در کنترل بحرانها.	
۳۱	کافی بودن تعداد مراکز ذخیره مایحتاج عمومی مردم	
۳۲	میزان آمادگی حمل و نقل عمومی شهری در تخلیه اضطراری جمعیت در کلان شهر تهران.	
۳۳	میزان نیاز به تقویت سامانه شبکه اعلان هشدار گسترده در کلان شهر تهران.	
۳٤	میزان نیاز به مقاوم سازی بافتهای فرسوده و ناپایدار شهری و شبکه انشعابات خدمات عمومی.	
۳۵	میزان تهدید امنیتی مناطق حاشیه نشین و غیررسمی در مواقع بحران.	
۳٦	ضرورت برگزاری دوره های آموزشی ویژه برای مدیران شهری در برابر تهدیدات.	
۳۷	میزان موفقیت مدیران شهری در بهره گیری از اقلیم و توپوگرافی متنوع کلان شهر تهران در برابر تهدیدات.	
۳۸	نیاز به برخورداری از رسانه فعال شهری در برابر تهدیدات کلان شهر تهران	
۳۹	میزان کفایت محلهای تخلیه و بازیافت پسماند و آوارهای ساختمانی در کلان شهر تهران.	
٤۰	داشتن رویکرد محله محوری در اداره کلان شهر تهران.	

نامگذاری متغیرها و پیاده‌سازی در آموس

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

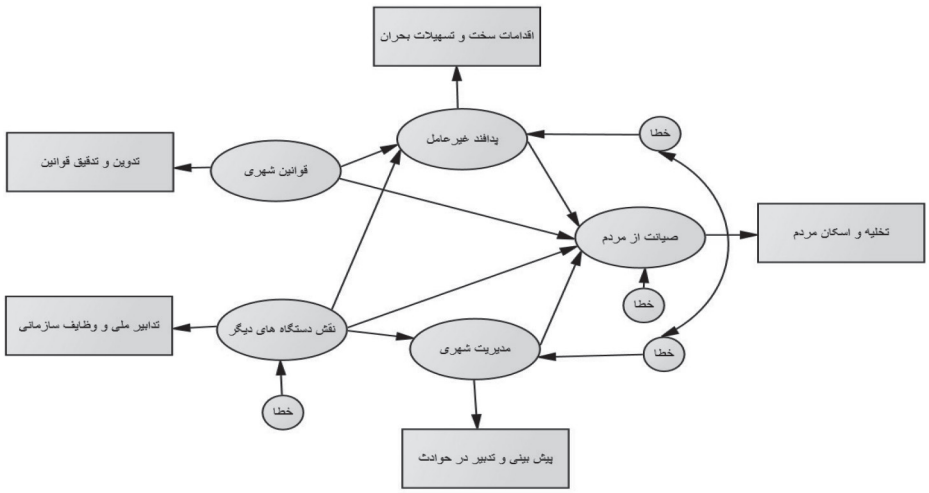
شکل ۲: ----

محاسبات و شاخص‌های مدل در آموس

خلاصه مدل

Number of distinct sample moments:	5
Number of distinct parameters to be estimated:	4
Degrees of freedom (15 - 14):	1

براساس محاسبات مدل پیشنهادی اولیه را به صورت زیر اصلاح می‌کنیم:

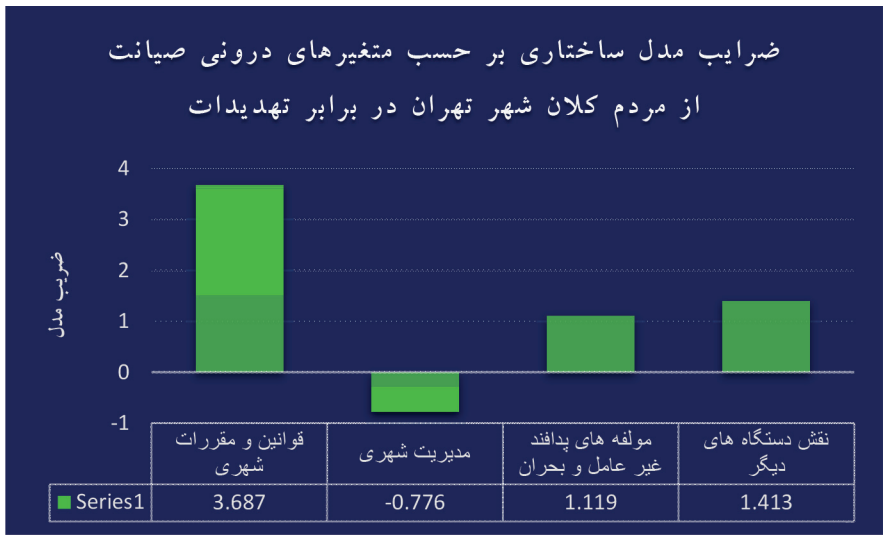
شکل ۳. اصلاحی نتایج، ماخذ: یافته های تحقیق.

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

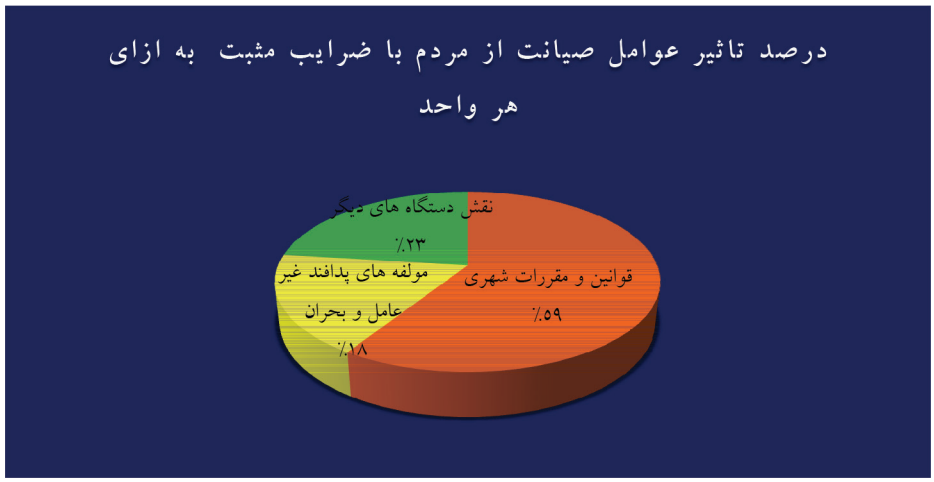
تحلیل متغیر صیانت از مردم کلان شهر تهران در برابر تهدیدات: در مدل ساختاری معادله به دست آمده برای متغیرهای درونی صیانت از مردم به صورت زیر است:

صیانت از مردم= (پدافند غیر عامل×۱,۱۱) + (نقش دستگاه‌های دیگر×۱,٤۱) - (مدیریت شهری×۰,۷۷٦) + (قوانین شهری×۳,٦۸۷)+ (خطا)

نمودار ۲. ضرایب مدل ساختاری؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

با حذف متغیر با ضرایب منفی می‌توان اثر هر یک از عوامل در ازای یک واحد تغییر را بر متغیر صیانت از مردم مشاهده نمود.

نمودار ۳. درصد تأثیر عوامل صیانت از مردم با ضرایب مثبت به ازای هر واحد ماخذ: یافته های تحقیق.

با توجه به ضرایب محاسبه شده، از میان عوامل موثر بر صیانت از مردم کلان شهر تهران در برابر تهدیدات به ترتیب قوانین و مقررات شهری با تاثیر ۵۹% سپس نقش دستگاه‌های دیگر با ۲۳% و مولفه‌های پدافند غیرعامل و بحران با ۱۸% به دست آمد. نتیجه فوق تصریح می‌نماید که نقش قوانین و مقررات در صیانت از مردم بیشترین اهمیت را داراست.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

ب: پیشنهادها

الف) پیشنهادهای اجرایی

۱. راهبردهای مستخرجه این تحقیق توسط دستگاه های ذیربط مبنای عمل قرارگیرد.

۲. ساختار مستقلی درکشور جهت صیانت از مردم در برابر تهدیدات اجتماعی کلان شهرها (بویژه تهران) نظرگرفته شود و در این راستا ابعاد دیگر جنگ و تهدید (جنگ های نوین) موردتوجه قرارگیرد و خصوصا مقابله باتهدیدات فرهنگی واجتماعی در الویت قرارگیرد.

ب) پیشنهادهایی برای تحقیقات بعدی

۱. تأکید پژوهش های آتی بر ساختار تلفیقی و مشترک مدیریت صحنه بحران های طبیعی و غیرطبیعی با رویکرد پدافند غیرعامل معطوف شود.

۲. بررسی هر یک از تهدیدات نوین دشمن به صورت جداگانه و سناریو سازی آنها و اتخاذ بهترین الگو در جهت صیانت از مردم.

۳. انجام پژوهش درخصوص الگوی مدیریت شهری با کاربردهای چندمنظوره در شرایط جنگ‌های نوین دشمن.

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018

منابع و ماخذ

۱. قرآن کریم، تفسیرنمونه، آیت اله مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۸۷)، جلد۱۲، تهران، دارالکتب الاسلامیه

۲. نهج البلاغه، ترجمه: محمد دشتی، (۱۳۸۰)، تهران، انتشارت عماد، چاپ چهارم

۳. امام خمینی(رضوان‌اله تعالی علیه)،(۱۳۷۸) صحیفه نور، مجلدات ۲۱-۱،تهران، دفتر حفظ و نشر آثار امام(رحمة اله علیه)، چاپ سوم

٤. مقام معظم رهبری(رضوان‌اله تعالی علیه) مجموعه بیانات، قابل‌دسترسی در: WWW.Khamenei.ir

۵. اسکندری، حمید،(۱۳۹٤)، دانستنی های پدافند غیر عامل، چاپ٦ (ویرایش٤)، تهران، بوستان حمید

٦. بحرانی، عبداله، (۱۳۸۰)، تحف العقول، احادیث امام صادق(علیه السلام)، ترجمه:جعفری، بهراد، تهران، دارالکتب الاسلامیه.

۷. بیگی،ف.،(۱۳۷۳)، نیاز امروز، ضرورت فردا،اهمیت نقش مدیریت شهری، مجله تدبیر شماره ۵۵

۸. جلالی فراهانی، غلامرضا و هاشمی فشارکی، سیدجواد، (۱۳۸۹)، پدافند غیرعامل در آینه قوانین و مقررات، تهران، سازمان پدافند غیرعامل

۹. داوری، علی و رضازاده، آرش، (۱۳۹۲)، «مدل سازی معادلات ساختاری با نرم افزار PLS»، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی. چاپ اول.

۱۰. دهخدا،علی اکبر، (۱۳۷۳)، لغت نامه دهخدا، جلدهای سوم و هفتم، انتشارات دانشگاه تهران

۱۱. امام خمینی(رضوان‌اله تعالی علیه)، (۱۳۹۱) رساله توضیح المسائل، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، چاپ هشتم

۱۲. دیوسالار ، عبدالرسول (۱۳۸٦) ؛ مقدمه ای بر محیط شناسی نظامی و جنگ های اطلاعاتی، انتشارات دانشگاه صنعتی مالک اشتر ، تهران.

۱۳. شهردار، شهاب الدین و حسینی، سید حسین، (۱۳۹۳)، مدیریت شهری و پدافند غیر عامل شهری، دانشگاه جامع امام حسین(ع).

۱٤. طلائی، مرتضی، (۱۳۸۹)، پدافند غیرعامل فرهنگی با رویکرد قدرت نرم، گروه مجازی خبرگزاری فارس.www.farsnews.com

۱۵. عباس زاده، حسن، (۱۳۹٤)، رساله تدوین راهبردهای پدافندغیرعامل جهت مقابله‌با تهدیدات علیه تأسیسات پتروشیمی، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده دفاع ملی.

۱٦. عرب، امیرحسین وستاره، علی اکبر،(۱۳۹۲)، الگوی مدیریت پدافند غیرعامل در طرح های شهری ، تهران، دانشگاه صنعتی مالک اشتر،پژوهشکده شهرسازی و معماری دفاعی.

۱۷. فرزاد بهتاش، محمدرضا و آقابابایی، محمدتقی، (زمستان ۱۳۹۰)، مفاهیم پدافند غیرعامل در مدیریت شهری با تمرکز بر شهر تهران،مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

(تهران).دانش‌شـهر، ۳۷.
۱۸. کارگـر، بهمـن، (۱۳۹۳)، امنیـت شـهری، انتشـارات سـازمان جغرافیایـی نیروهـای مسـلح.
۱۹. کرمـی، رضـا وشـهلایی، ناصـر.(۱۳۹۱)، راهبردهـای مقابلـه بـا تهدید نرم دشـمن، امنیت پژوهـی، ش۳۸
۲۰. گـروه مطالعاتـی دوره اول مدیریـت راهبـردی پدافنـد غیرعامـل،(۱۳۹٤)، ارائه طـرح راهبردی دفـاع غیرعامـل کشـور، تهـران، دانشـگاه عالـی دفـاع ملـی، دانشـکده دفـاع ملی.
۲۱. نوروزی،محمدتقـی،(۱۳۸۵)، فرهنـگ دفاعـی- امنیتـی، تهران، انتشـارات سـنا.
۲۲. نیـک گوهـر، عبدالحسـین، (۱۳٦۹)، مبانـی جامعـه شناسـی، بـی جـا، رایـزن.
23. Alexander,ender , (2002) , Constructing international Politics. International Security, Vol.20, No.1
24. Bosh, George, w,)2003(, National Strategy for the physical protection of critical infrastructure and key assets,The Department of Homeland Security
25. kharamoh kondeh, al. hassan, (1977. 2007), Security system transformation in Sierra Leone, edited by dr paul Jackson, university of Birmingham
۲٦. دانشـنامه آزاد،(۱۳۹٦)، شهرتهران، قابل‌دسترسی در:ویکی پدیا
۲۷. wiki https://fa.m.wikipedia.org
۲۸. مجمـع تشـخیص مصلحت نظام، سیاسـت های کلـی ، قابل‌دسترسـی در: maslahat.ir
۲۹. سـازمان پدافند غیرعامل کشـور، سـند راهبردی پنج سـاله پدافندغیرعامـل،(۱۳۹۲تا ۱۳۹٦)

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]